

Dzūkijos patriotai

Iš 2004 m. liepos 10 d.
„Alytaus naujienų“

Henrikas Rimkus

Varguolio iš Rudnios valsčiaus Kaniavos kaimo sūnui Viktorui Vilčinskui švietė viltis tapti kunigu. Ir Vytauto Didžiojo gimnazija Vilniuje buvo baigta, ir Kunigų seminarija įpusėta, tik sutrukdė tautiška dvasia, kurią jam „įpūtė“ globėjas kunigas Vincentas Lėgus.

Po puspenktų metų, 1940-ųjų pavasarį, Lietuvos žemės ūkio ministerijos departamento direktoriui Tiškui Viktoras pristatė Poznanės žemės ūkio instituto baigimo diplomą. Šis jaunąjį specialistą nukreipė į Alytaus žemesniąją žemės ūkio mokyklą, kuri buvo dabartinės žemės ūkio kolegijos vietoje, o jos mokymų ūkis - ten, kur dabar Alytaus urėdijos medelynas. Daugelis auklėtinių jau suaugę, suvažiavę iš visos Dzūkijos. Juos Viktoras rengė ne tik sodininkais ir gėlininkais, bet atsargos leitenantas dėstė ir karinį parengimą. Alytaus panemunių grožį jam darkė Stalino saulė, užtekėjusi 1940-ųjų liepą. Todėl jo nuomojamo būsto buvusio policininko name A. Juozapavičiaus gatvėje rūšys tapo pagrindžio centru. Čia būrėsi jaunuoliai, krauju pasirašę priesaiką Viktoro ir jo kolegų agronomo, atsargos leitenanto Pauliaus Šiugždinio vadovaujamai organizacijai „Prisikėlimas“. Tarp jų buvo mokyklos darbuotojai Česenkaitė, Pranas Mazėtis ir Paulius Vadapalas, moksleiviai Ona Abeciūnaitė, Bronė Ambravičiūtė, Jonas Balasevičius, Marija Balčiūtė, Aldona Baravykaitė, Stasys Čenkus, Vytautas Dervinis, Birutė Dumbliauskaitė, Emilija Grakauskaitė, Antanas Juodys, Kostas Juonys, Bronius Karlonas, Stasė Kazlauskaitė, Zuzana Kukalytė, Motiejus Marcinonis, Ona Marcinonytė, Izidorius Masalskis, Jonas Mickus, Vytautas Nanartonis, Vanda Nenoraitė, Juozas Noreika, Genė Piličiauskaitė, Jonas Savickas, Vladas Savukynas, Antanas Stankevičius, Ona Surdokaitė, Kostas Surdokas, Adelė Šerkšnaitė, Ona Švitraitė, Valerija Vaikšnoraite, Romualdas Volungevičius, Antanas Zubras. Buvo ku-

Viktoras Vilčinskas

riami atsišaukimai, renkami ginklai ir sprendžiama, ką veikti antisovietinio sukilimo atveju. Pasiryžėlius rėmė mokytojas Liucijonas Vitkauskas su žmona, o ryšys su Lietuvos aktyvistų fronto (LAF) štabu buvo palaikomas per kaunietį leitenantą Dambrauską.

Viso to nežinojo mokyklos direktorius Našliūnas. Ypač vengta jo pavaduotojo Bučiūno, rėmusio komjaunuolius Urboną ir Juozą Šipylą, bei sargo komunisto Misevičiaus.

Karo išvakarėse Dambrausko įspėtas, Viktoras instruktavo P. Šiugždinį ir pasuko dviratį gimtinės link. Jį lydėjo I. Masalskis ir A. Stankevičius, o Varėnoje prisidėjo dar Jonas Jurgelevičius, Jonas Svetlavičius ir Mykolas Svirnelis. Šešiese išvaikę vokiečių puolimo išgąsdintus sovietų aktyvistus Rudnioje ir Dubičiuose, Varėnoje sutiko Hitlerio karius ir patyrė, kad Rudnioje paliktą J. Jurgelevičių nušovė rusai. Alytuje laukė dar blogesnės žinios. Pirmosios vokiečių bombos užmušė Viktoro bendražygės Česenkaitę ir Emiliją Grakauskaitę iš Guobių kaimo Leipalingio valsčiuje, budėjusias prie A. Juozapavičiaus tilto. Kaniūkų tiltą nuo raudonarmiečių gynusius leitenanto Benjamino Meškėlio sukilėlius (apie 40 vyrų) fašistai nesismulkindami sušaudė. Kiti sukilėliai, pliekę į sovietų karius iš Maršako malūno už sinagogos, netyčia pašovė du vokiečių motociklininkus. Įsūtę anų draugai tanko ugnimi malūną ištaškė, trejetą sučiuptų šaulių sumušė, prie ligoninės sušaudė ir užkasė, o tada suruošė taikių alytiškių žudynes pagal principą: šimtas lietuvių už vieną Reicho karį. Tądien Alytus neteko per tris šimtus žmonių, kurių apie šeštadalį sudarė sukilėliai. Daugelį lavonų, tarp jų Česenkaitės ir E. Grakauskaitės, suvertė duobėn prie Šv. Liudviko bažnyčios, dalis jų guli iki šiol.

Po viso to Viktoras Alytuje neliko. LAF vadovai Kaune ir Vilniuje - generolas Teodoras Daukantas, referentas Zenonas Blynas ir kiti - pasiuntė jį Vilnijos pusėn, kur kėlė nerimą etninių lietuvių žemių likimas. Lydą ir Gardiną vokiečiai planavo prijungti prie genocidui pasmertų Baltrutenijos (Baltarusijos). Viktoras su draugais įrodinėjo, kad tai ne Gudija, o Lietuva, ir sudarė 28 tūkstančių vietinių lietuvių sąrašus. Bet lenkai skundė juos vokiečiams, kurie suėmė visą Lydos krašto lietuvių komitetą - jo pirmininką Viktorą, pavaduotoją minėtą I. Masalskį ir sekretorių mokytoją Valentiją Krečių, kuris peršalęs kalėjime mirė. Viešame teisme Viktoras demaskavo skundikus kaip Vermachto desantų naikintojus, ir išteisintas tęsė savo darbą. O jo tėviškėje Kaniavoje 1944-ųjų pavasarį lenkų akovcai nukovė 13 vietinės rinktinės kariūnų ir pasitraukė tik atremti minėto eiglio Jono Svetlavičiaus būrio.

Grįžus Stalino valdžiai, Viktoras slapstėsi. Ieškojo darbo Klaipėdos apskrityje, bet žemės ūkio skyriaus vedėjo asmenyje sutiko buvusį vadovą, jau minėtą Bučiūną, ir stringalviais spruko iš miesto, kaip partizanų ryšininkas slapstėsi Subačiaus apylinkėse. Ginklo nespėjo ištraukti, kai 1947 m. rudenį du persirengę MGB karininkai užlaužė rankas. Metus tęsėsi žiaurūs tardymai Joniškėlyje, Biržuose, Pasvalyje ir Panevėžyje. Tardytojai jam priminė ir Alytaus reikalus, kuriuos „nušvietė“ buvęs komjaunuolis

Lietuvių komitetų vadovai 1943 m. Lydoje: Lydos komiteto pirmininko pavaduotojas Izidorius Masalskis, Lydos komiteto pirmininkas Viktoras Vilčinskas, Gardino komiteto pirmininkas Viktoras Kurgonas

Emilija Grakauskaitė